

TÜRKİYE'DE HEMŞİRELİK ALANINDA SAĞLIK OKURYAZARLIĞI KONUSUNDA ADÖLESANLAR İLE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

Investigation of Graduate Thesis Conducted With Adolescents on Health Literacy in the Field of Nursing in Türkiye

İsmail UÇAR¹ Erdal AKDENİZ²

¹ Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Hemşireliği, KIRŞEHİR, TÜRKİYE

² Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Halk Sağlığı Hemşireliği ABD, KIRŞEHİR, TÜRKİYE

ÖZ

Bu çalışma Türkiye’de ortaokul ve lise öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı konusundaki hemşirelik lisansüstü tezlerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi veri tabanı kullanılıp 2018-2023 yılları arasında yapılan hemşirelik alanında sağlık okuryazarlığı ile ilgili bütün tezler taranmıştır. Tarama Türkçe dilinde anahtar sözcük olarak ‘‘Sağlık okuryazarlığı’’, ‘‘E-sağlık okuryazarlığı’’, ‘‘Sağlık okuryazarlık’’, ‘‘E Sağlık okuryazarlık’’ kelimeleri ve/veya anahtar kelimeleri kullanılarak 4-9 Ocak 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Taranan veri tabanında 478 kayıtlı lisansüstü teze ulaşılmıştır. Dahil etme ve dışlama kriterleri kapsamında 8 lisansüstü tez incelenmiştir. Lisansüstü tez çalışmalarının çoğunluğu (7 tez) yüksek lisans çalışmasıdır. Sadece bir çalışmanın deneysel tipte olduğu görülmüştür. İncelenen lisansüstü tezlerin daha çok tanımlayıcı, kesitsel ve ilişki arayıcı tipte (%87.5); en çok hemşirelik ana bilim dalında (%50) olduğu görülmüştür. Örneklem sayısı 114-1519 arasında değişmektedir. Son yıllarda sağlık okuryazarlığı kavramının hemşirelik araştırmalarının ilgi alanlarından biri olduğu, sağlık okuryazarlığı düzeyini belirlemek amacıyla ülkemizde hemşirelik alanında lisansüstü araştırma yapan hemşirelerin ilgisini çektiği ve buna yönelik çalışmalara önem verdikleri söylenebilir. Sağlık okuryazarlığı eğitimine yönelik tasarlanacak deneysel çalışmaların yaygınlaştırılması sağlık okuryazarlık düzeyinin artırılmasına katkı sağlayacaktır.

ABSTRACT

This study aimed to investigate trends in nursing theses focusing on the health literacy of middle and high school students in Türkiye. The Higher Education Council National Thesis Center database was searched using the keywords "health literacy", "e-health literacy", and using the keywords in Turkish. The search was conducted between January 4-9, 2024, and yielded 478 theses. After applying inclusion and exclusion criteria, 8 theses were included in the final analysis. The majority of the thesis studies (7 theses) were master's studies. Only one study was found to be experimental type. It was observed that the theses examined were mostly descriptive, cross-sectional and relationship-seeking type (87.5%) and mostly in the department of Nursing (50%). The sample size was generally between 114-1519. In recent years, it can be said that the concept of health literacy is one of the areas of interest in nursing research, and that nurses who conduct postgraduate research in the field of nursing in our country are interested in determining the level of health literacy and attach importance to studies on this subject. The dissemination of experimental studies to be designed for health literacy education will contribute to increasing the level of health literacy.

Anahtar Kelimeler: Adölesan, hemşirelik, sağlık okuryazarlığı

Keywords: Adolescent, nursing, health literacy

Yazışma Adresi / Correspondence:
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Hemşireliği, KIRŞEHİR, TÜRKİYE
Tel / Phone: +905468768731
Geliş Tarihi / Received: 27.02.2024

İsmail UÇAR
E-posta / E-mail: ismailucaryedek@gmail.com
Kabul Tarihi / Accepted: 21.06.2024

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü tarafından “sağlık okuryazarlığı; genel okuryazarlık ile bağlantılı olup insanların yaşamları boyunca sağlık hizmetleriyle ilgili konularda karar verebilmeleri, sağlığı korumak ve geliştirmek, yaşam kalitelerini yükseltmek için sağlık ile ilgili bilgi kaynaklarına ulaşabilmeleri, ulaşılan kaynakları doğru olarak anlamaları ve değerlendirmeleri konularındaki kapasiteleridir” şeklinde tanımlanmaktadır (1). Başka bir tanıma göre sağlığın teşviki, geliştirilmesi, sürdürülmesi ve hastalıkların önlenmesi bakımından karar almak, bilgiye ulaşmak, ulaşılan bilgileri anlamak, uygulamak, değerlendirmek için bilgi, yetkinlik ve motivasyon olarak ele alınmaktadır (2,3).

Hızla değişen ve gelişen toplumlarda sağlık hizmetlerinin yeniliklerine uyum sağlamada, hizmet alan bireylerin sağlık okuryazarlık durumlarının önemli olduğu bilinmektedir (1). Sağlık hizmetlerini almak zorunda olan bireyler; hastalıkları ile oluşabilecek akut veya kronik durumlarda, karmaşık sağlık kavramları ile karşı karşıya kaldıklarında, karar almaları zorlaşabilmektedir. Bu karmaşık olaylara kişilerin düşük seviyede sağlık okuryazarlığı durumları da eklendiğinde durum daha zor olabilmektedir (4). Düşük seviyede sağlık okuryazarlık düzeyine sahip kişilerde gereksiz girişim ve tetkik yaptırma oranlarının daha yüksek olduğu bu nedenle sağlık giderlerinin arttığı, hastanede kalma süreleri uzarken iş gücü kayıplarında artışlara neden olduğu bilinmektedir (5). Sağlık okuryazarlığının yüksek olması, bireylerin hastalıklarının semptomlarını doğru yorumlamalarına ve bakım süreçlerini etkili bir şekilde yönlendirmelerine katkı sağlamaktadır (6). Hasta eğitimi ve etkili iletişim, hemşirelik mesleğinin temel unsurlarıdır. Bu nedenle, hemşirelik mesleği direkt hasta bakımı ve sağlık hizmetleri sunumunda, dolayısıyla sağlık okuryazarlığı ve bakım kalitesinin artırılmasında kritik bir rol oynamaktadır (7). Hemşireler bireylerin sağlık okuryazarlık düzeyini anlamak, sağlık okuryazarlığı düzeyini yükseltme çabasında olması gerekmektedir (8). Adölesan dönem büyüme ve gelişmenin devam ettiği, alışkanlıkların kazanıldığı ve kendi başına kararların verilmeye başlandığı önemli bir süreçtir. Bu sebeple adölesanların doğru ve güvenilir sağlık bilgilerine sahip olmaları, sağlık okuryazarlık düzeylerinin yükseltilmesi büyük önem taşımaktadır (5,9). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan "Sağlık Okuryazarlığı Becerileri Etkinlik Kitabı," bu alanda önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir (10). Adölesanların sağlık okuryazarlığı düzeyini belirlemeye yönelik çalışmalar incelendiğinde, adölesanlar arasında düşük ve orta düzeyde sağlık okuryazarlığının yaygın olduğu dikkat çekmektedir (11-13). Düşük sağlık okuryazarlığı doğru

kaynaklardan doğru bilgilere ulaşmayı, anlamayı ve bu bilgileri kullanmayı zorlaştırmaktadır (9,14).

Uluslararası literatüre bakıldığında, 2019 yılında adölesanların sağlık okuryazarlık düzeyinin incelendiği bir çalışmada düşük ve orta sağlık okuryazarlık düzeyi; %87.2 ile en yüksek Almanya’da ve %61 ile en düşük Makedonya’da olduğu saptanmıştır (12). 2019’da Litvanya’da yapılan çalışmada adölesanların %82.6’sının düşük ve orta sağlık okuryazarlık düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir (13). Ulusal çalışmalar incelendiğinde 2021 yılında Ayaz-Alkaya ve Kulakçı Altıntaş’ın yaptığı çalışmada adölesanlarla %84.8’inin (15), Ceylan ve arkadaşlarının çalışmasında %86.2’sinin (16) ve Öztürk ve Ayaz-Alkaya’nın çalışmasında %82.4’ünün düşük veya orta düzey sağlık okuryazarlık düzeyine sahip olduğu saptanmıştır (17).

Çalışmanın önemi, Türkiye’de hemşirelik alanında adölesanlarla ilgili sağlık okuryazarlığına yönelik yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesiyle, bu alandaki bilgi birikiminin değerlendirilmesine katkı sağlamaktır. Bu çalışmada; hemşirelik alanında ortaokul ve lise öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı konusunda hemşireler tarafından yapılan lisansüstü çalışmalar incelenerek, sağlık okuryazarlık düzeyleri, konu alanları ve özellikleri belirlemek ve mevcut literatürdeki son beş yılda yapılan bilgi birikimini inceleyerek güncel sonuçları sunmak amaçlanmıştır. Bu çalışma hemşirelik alanında gerçekleştirilmiş ve incelenen çalışmalarda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Adölesanların sağlık okuryazarlığı ile ilgili hemşirelik alanında yapılmış lisansüstü araştırmaların konuları nelerdir?
2. Adölesanların sağlık okuryazarlığı ile ilgili hemşirelik alanında yapılmış lisansüstü araştırmaların amaçları nelerdir?
3. Adölesanların sağlık okuryazarlığı ile ilgili hemşirelik alanında yapılmış lisansüstü araştırmaların tipi nelerdir?
4. Adölesanların sağlık okuryazarlığı ile ilgili hemşirelik alanında yapılmış lisansüstü araştırmaların örneklem sayıları nelerdir?
5. Adölesanların sağlık okuryazarlığı ile ilgili hemşirelik alanında yapılmış lisansüstü araştırmalarında kullanılan veri toplama araçları nelerdir?
6. Adölesanların sağlık okuryazarlığı ile ilgili hemşirelik alanında yapılmış lisansüstü araştırmaların sonuçları nelerdir?
7. Adölesanların sağlık okuryazarlığı ile ilgili hemşirelik alanında yapılmış lisansüstü araştırmaların önerileri nelerdir?

Literatür inceleme çalışmasında, Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ) veri tabanı (<https://tez.yok.gov.tr/> UlusalTezMerkezi/)

kullanılıp 2018-2023 yılları arasında yapılan hemşirelik alanında sağlık okuryazarlığı ile ilgili bütün lisansüstü tezler taranmıştır. Tarama Türkçe dilinde, anahtar sözcük olarak “sağlık okuryazarlığı”, “e-sağlık okuryazarlığı”, “sağlık okuryazarlık”, “e-sağlık okuryazarlık” kelimeleri ve/veya anahtar kelimeleri kullanılarak 4-9 Ocak 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olup tüm lisansüstü tezler taranmıştır. Taranan veri tabanında 478 kayıtlı lisansüstü teze ulaşılmıştır. Ulaşılan lisansüstü tezler dahil etme-dışlama kriterlerine göre değerlendirilmiş, kriterlere uymayan lisansüstü tezler çalışmaya alınmamıştır. Geriye kalan sekiz lisansüstü tez ayrıntılı olarak incelenmiştir (Şekil 1).

Çalışmaya Dâhil Etme Kriterleri:

- Hemşirelik alanında gerçekleştirilmesi,
- Tam metin erişime açık olması,
- Yayın dilinin Türkçe olması,
- 2018-2023 yılları arasında,
- Ortaokul ve lise öğrencileri ile yapılmış olmasıdır.

Çalışmadan Dışlanma Kriterleri:

- Başka disiplinler tarafından yapılmış olması,
- Çalışma tipinin metodolojik olması,
- Çalışmanın tekrar etmesidir (duplikasyon).

Araştırmanın Etik Yönü

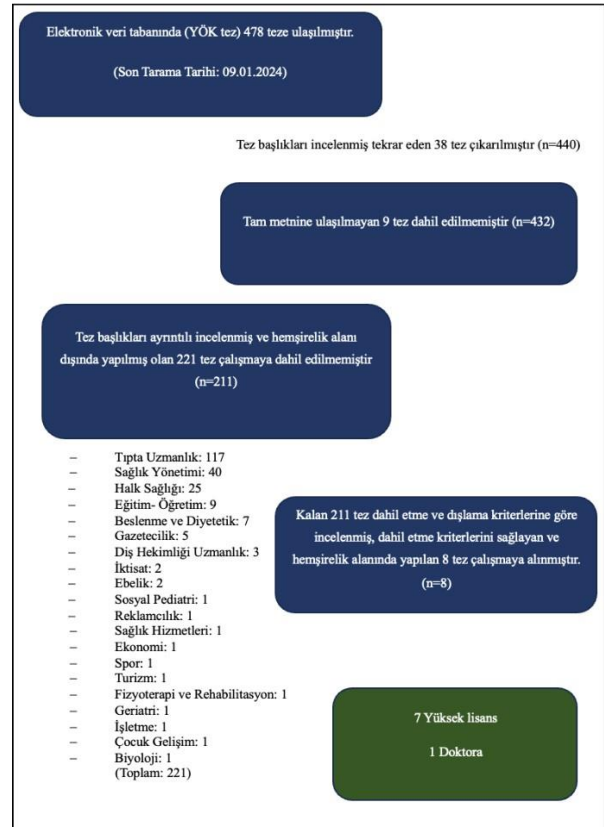
Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan lisansüstü tezlerde yazarlar YÖK Ulusal Tez Merkezi veri giriş formunu onaylayarak çalışmaların ulaşılabilir olmasına izin vermektedir. Bu doğrultuda veri tabanında erişime izin verilen lisansüstü tezler incelenmiştir. Bu çalışma literatür incelemesi olmasından kaynaklı etik kurul iznine gerek olmamaktadır.

Çalışmamız kapsamında hemşirelik alanında 2018-2023 yılları arasında ortaokul ve lise öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı ile ilgili yapılmış olan sekiz lisansüstü tez incelenmiş, tipi, örneklem sayısı, yayın yılı, yapılan ana bilim dalı, örneklem gruplarına göre dağılımları verilmiştir (Tablo 1).

Ortaokul ve lise öğrencileri ile yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun yüksek lisans tezi olduğu belirlenmiştir. Yüksek lisans tezlerinin çoğunluğu tanımlayıcı (tanımlayıcı-kesitsel, tanımlayıcı-ilişki arayıcı) (%87.5), doktora tezinin deneysel (%12.5) olduğu görülmektedir. Yapılan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde en çok 2021 yılında yapıldığı görülmektedir (%50). Örneklem sayısının büyük çoğunluğu 500-1000 arasında (%37.5) ve en çok hemşirelik ana bilim dalında (%50) yapıldığı saptanmıştır. Beş çalışmanın lise, üç çalışmanın ise ortaokul öğrencileri ile yapıldığı bulunmuştur. En fazla örneklem sayısı 1519 lise öğrencisiyle Çinkil’in yüksek

lisans çalışması, en az örneklem sayısı ise 114 ortaokul öğrencisiyle Dülger’in doktora çalışmasıdır (18,19). Çalışmaya dahil edilen sekiz lisansüstü tezlerin konu özelliklerine göre dağılımına bakıldığında; ortaokul öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı ile sağlığı geliştirme, beslenme ve egzersiz davranışlarının incelendiği üç çalışmanın (%37.5), lise öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı ile sağlık algısı, tutumu ve sağlıklı yaşam biçimi ile sağlık davranışları/yeme tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği beş çalışmanın (%62.5) olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Ortaokul ve lise öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin amacı, çalışmanın tipi, örneklem grubu ve sayısı, veri toplama araçları ve sonuç özelliklerine göre dağılımı Tablo 3’te incelenmiştir. Buna göre 2018-2023 yılları arasında incelenen ilk çalışmanın Karabacak tarafından gerçekleştirilen yüksek lisans çalışması olarak halk sağlığı hemşireliği ana bilim dalında; son lisansüstü tez ise Çinkil tarafından hemşirelik ana bilim dalında yapılan yüksek lisans çalışması olduğu saptanmıştır (18,20). Alanda bu konu ile ilgili ve bu popülasyonda yapılan tek doktora lisansüstü tezin ise Dülger tarafından halk sağlığı hemşireliği ana bilim dalında yapıldığı görülmüştür. Bu lisansüstü tezde ortaokul öğrencilerine eğitim verilip sonucuna bakılmıştır ve ilk eğitim beş haftada dört modül, ardından sonraki iki haftada iki hatırlatma eğitimi verilmiştir (19).

Şekil 1: PRISMA akış şeması. YÖK: Yüksek Öğretim Kurulu

Tablo 1: Lisansüstü tezlerin genel özelliklere göre dağılımı

Lisansüstü tezlerin bazı özelliklere göre dağılımı	Yüksek lisans		Doktora		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Araştırmanın tiplerine göre dağılımı						
Tanımlayıcı	3	42.8	0	0	3	37.5
İlişki arayıcı	1	14.3	0	0	1	12.5
Tanımlayıcı-kesitsel	1	14.3	0	0	1	12.5
Tanımlayıcı-ilişki arayıcı	2	28.6	0	0	2	25.0
Deneysel	0	0	1	100.0	1	12.5
Toplam	7	100.0	1	100.0	8	100.0
Örneklem sayılarına göre dağılımı						
50≤n≤200	0	0	1	100	1	12.5
200<n≤500	2	28.6	0	0	2	25.0
500<n<1000	3	42.8	0	0	3	37.5
1000≤n	2	28.6	0	0	2	25.0
Toplam	7	100.0	1	100.0	8	100.0
Yayınlandıkları yıllara göre dağılımı						
2018	0	0	0	0	0	0
2019	1	14.3	0	0	1	12.5
2020	2	28.6	0	0	2	25.0
2021	3	42.8	1	100	4	50.0
2022	1	14.3	0	0	1	12.5
2023	0	0	0	0	0	0
Toplam	7	100.0	1	100.0	8	100.0
Yapıldığı ana bilim dalına göre dağılımı						
Hemşirelik ana bilim dalı	4	57.1	0	0	4	50.0
Çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği ana bilim dalı	1	14.3	0	0	1	12.5
Halk sağlığı hemşireliği ana bilim dalı	2	28.6	1	100	3	37.5
Toplam	7	100.0	1	100.0	8	100.0
Örneklem gruplarına göre dağılımı						
Ortaokul öğrencileri	2	28.6	1	100	3	37.5
Lise öğrencileri	5	71.4	0	0	5	62.5
Toplam	7	100.0	1	100.0	8	100.0

Tablo 2: Adölesanlara yönelik sağlık okuryazarlığı ili ilgili lisansüstü tezlerin konularına ilişkin veriler

Lisansüstü tezlerin konularına göre dağılımı	N	%
Ortaokul öğrencilerinde sağlık okuryazarlık düzeyi, sağlığı geliştirme davranışları arasındaki ilişki ve ilişkili etmenler	2	25.0
Ortaokul öğrencilerine verilen eğitimin beslenme ve egzersiz davranışlarına etkisi	1	12.5
Lise öğrencilerinin sağlık okuryazarlık ve/veya e-sağlık okuryazarlık düzeyi, sağlık algısı, tutumu ve sağlıklı yaşam biçimi ve sağlık davranışları /yeme tutumları arasındaki ilişki	5	62.5
Toplam	8	100.0

Tablo 3: Çalışmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin amacı, çalışmanın tipi, örneklem grubu ve sayısı, veri toplama araçları ve sonuç özelliklerine göre dağılımı

Yazar ve yıl/ Ana Bilim Dalı	Amaç/ Lisansüstü Tez Türü	Çalışma Tipi	Örneklem grubu ve sayısı	Kullanılan veri toplama araçları	Sonuç ve Öneriler
Karabacak F. (2019) Halk Sağlığı Hemşireliği	Lise öğrencilerinin sağlık okuryazarlık düzeyini belirlemek. Yüksek Lisans	Tanımlayıcı çalışma	Ankara ili Çankaya ilçesinde bulunan üç lisedeki 816 öğrenci oluşturmaktadır.	Tanıttıcı Özellikler Formu Ergenlerde Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği	Öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyinin yetersiz-problemlili olduğu, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla sağlık okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sağlık okuryazarlığı konusunda bilinçlendirmek için eğitimlerin düzenlenmesi önerilmektedir.
Yulu N. (2020) Hemşirelik	Ergenlerde sağlık okuryazarlık düzeyini belirlemek ve belirlenen düzey ile sağlık algısı, sağlık tutumu, sağlıklı yaşam biçimi davranışı arasındaki ilişkiyi belirlemek. Yüksek Lisans	Tanımlayıcı çalışma	Ankara ilinin merkez ilçelerinde bulunan devlet liselerindeki 770 öğrenci oluşturmaktadır.	Sosyo-Demografik Veri Formu Sağlık Okuryazarlık Ölçeği (SOYÖ) Sağlık Tutum Ölçeği (STÖ) Sağlık Algısı Ölçeği (SAÖ) Sağlıklı Yaşam Biçim Davranışları Ölçeği II (SYBDÖ II)	14 yaşındaki ergenlerin sağlık okuryazarlık, sağlık tutum ve sağlık algısı düzeyi 15-18 yaşındaki ergenlerden; SOYÖ, STÖ, SYBDÖ II puan ortalamaları kadınların erkeklerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ergenlerin sağlık okuryazarlık düzeyleri arttıkça sağlık tutumu, sağlık algısı ve sağlıklı yaşam biçimi davranışları da arttığı bulunmuştur. Okul hemşirelerinin buldukları eğitim kurumundaki bireylerin sağlık okuryazarlık düzeyini tespit etmeleri ve varsa eksikliğe yönelik eğitim programları düzenlemeleri önerilmektedir.
Üçkuyu N. (2020) Halk Sağlığı Hemşireliği	Ortaokul öğrencilerinde sağlık okuryazarlığı düzeyi ve ilişkili etmenleri incelemek. Yüksek Lisans	Tanımlayıcı çalışma	İzmir ili Buca ilçesinde bulunan dört ortaokuldaki (iki devlet ortaokulu, iki özel ortaokul) 431 öğrenci oluşturmaktadır.	Sosyodemografik Form Okul Çağındaki Çocuklar İçin Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği	Öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyleri orta düzeye yakın saptanmıştır. Bu değer de öğrencilerin okuryazarlık düzeyinin yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sağlık okuryazarlığı düzeyini arttırmaya yönelik kanıt dayalı çalışma planlanması, sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve sağlık algısını geliştirmek için ders müfredatlarına sağlık ile ilişkili dersler konulması önerilmektedir.

Tablo 3: Çalışmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin amacı, çalışmanın tipi, örneklem grubu ve sayısı, veri toplama araçları ve sonuç özelliklerine göre dağılımı (devam)

Yazar ve yıl/ Ana Bilim Dalı	Amaç/ Lisansüstü Tez Türü	Çalışma Tipi	Örneklem grubu ve sayısı	Kullanılan veri toplama araçları	Sonuç ve Öneriler
Karagözlüoğlu M. (2021) Hemşirelik	Adölesanlarda sağlık okuryazarlığı ile sağlık davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemek. Yüksek Lisans	İlişki arayıcı	İstanbul ili Anadolu Yakasında bulunan dört lisedeki 649 öğrenci oluşturmaktadır.	Sosyo-Demografik Soru Formu Adölesan Yaşam Biçimi Ölçeği II (AYB II) Okul Çağındaki Çocuklar İçin Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği	Öğrencilerin sağlık okuryazarlığının orta düzey olduğu bulunmuştur. Adölesanların sağlık okuryazarlık düzeyi arttıkça sağlık davranışlarının olumlu yönde arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Sağlık okuryazarlık düzeylerini arttırmaya yönelik müfredata temel sağlık bilgilerini ve yaşam biçimi davranışlarını içeren ders eklenmesi ve sağlık eğitim programları önerilmektedir.
Özden S. (2021) Hemşirelik	Çorum il merkezinde son sınıf öğrencilerinin e-sağlık okuryazarlığı düzeyinin ve seçilmiş sağlık davranışlarını belirlemek. Yüksek Lisans	Tanımlayıcı-kesitsel	Çorum ilinin merkezindeki devlet liselerindeki 1349 lise son sınıf öğrencisi oluşturmaktadır.	Anket Formu e-Sağlık Okuryazarlığı ölçeği (eHEALS)	Öğrencilerin e-sağlık okuryazarlığı düzeyini düşük bulunmuştur. Düşük düzeydeki ebeveyn eğitimi, olumsuz sağlık algısı, bireysel düzeydeki sağlık davranışlarının uygulanmaması, yetersiz meyve ve sebze tüketimi vb. sağlık davranışları e-sağlık okuryazarlığı açısından risk oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dijital okuryazarlığa yönelik farkındalık eğitimleri, ders müfredatlarına e-sağlık okuryazarlığına üzerine bilgi eklenmesi önerilmektedir.
Yurdakul S. (2021) Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği	Erken adölesan dönemindeki çocuklarda sağlık okuryazarlığı ile sağlığı geliştirme davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemek. Yüksek Lisans	Tanımlayıcı-ilişki arayıcı	Konya ili Ereğli ilçe merkezinde bulunan kura ile belirlenen dört ortaokuldaki 405 öğrenci oluşturmaktadır.	Sosyodemografik Bilgi Formu Okul Çağındaki Çocuklar İçin Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği Adölesan Sağlığı Geliştirme Ölçeği	Öğrencilerin orta düzeyde sağlık okuryazarlığına sahip oldukları ve yeterli okuryazarlık düzeyine sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Erken adölesan dönemindeki çocukların sağlık okuryazarlığı düzeyi arttıkça sağlığı geliştirme davranışları da artmaktadır. Hemşireler tarafından adölesan dönemi çocuklar için sağlık okuryazarlığı ve sağlığı geliştirme davranışlarını arttırmaya yönelik müdahaleler önerilmektedir.

Tablo 3: Çalışmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin amacı, çalışmanın tipi, örneklem grubu ve sayısı, veri toplama araçları ve sonuç özelliklerine göre dağılımı (devam)

Dülger H. (2021) Halk Sağlığı Hemşireliği	Adölesan dönemde sağlık okuryazarlığı temelli web tabanlı eğitim programının beslenme ve egzersiz davranışlarına etkisinin belirlenmek. Doktora	Randomize Kontrollü Deneysel Çalışma Eğitim öncesi öğrencilere ön test uygulanmıştır. Ön test verileri toplandıktan sonra web tabanlı eğitim programı başlatılmıştır. Çeşitli modüllerle beş haftalık eğitim ilerlemiştir. İkinci test verileri toplanmıştır. Pekiştirme modülleri ile eğitim tamamlanmıştır. Eğitimin tamamlanmasından 1 ay sonra son test uygulanmıştır.	Bartın ilinde bulunan ortaokuldaki 155 öğrenci (müdahale:77, kontrol:78) ile planlanmıştır. Eğitim devam ederken 41 öğrenci kendi istediği ile ayrılarak 114 öğrenci (müdahale: 42, kontrol:72) ile tamamlanmıştır.	Kişisel Bilgi Formu Okul Çağındaki Çocuklar İçin Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği Adölesan Sağlığı Geliştirme Ölçeği	Müdahale ve kontrol grubu arasında sağlık okuryazarlığı, beslenme ve egzersiz davranışları ön test bakımından anlamlı fark olmadığı belirtilmiştir. İkinci değerlendirmede müdahale grubunun sağlık okuryazarlığı ve beslenme davranışlarının kontrol grubuna göre anlamlı olarak arttığı, egzersiz davranışları puan ortalaması açısından anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Son değerlendirmede müdahale grubunun sağlık okuryazarlığı ve beslenme davranışları puan ortalamalarının kontrol grubuna göre arttığı, egzersiz davranışları açısından anlamlı bir fark olmadığı belirtilmiştir. Adölesanlara sağlıklı beslenme ve egzersiz gibi davranışların kazandırılmasına yönelik web tabanlı eğitimler yaygınlaştırılması ve adölesanların sağlık okuryazarlık düzeylerinin geliştirilmesi önerilmektedir.
Çınkıl Z. (2022) Hemşirelik	Adölesanların sağlık okuryazarlık düzeyleri ve yeme tutumları arasındaki ilişkinin belirlemek. Yüksek Lisans	Tanımlayıcı-ilişki arayıcı	Ordu ilinin Ünye ilçesinde bulunan dört lisedeki 1519 öğrenci oluşturmaktadır.	Kişisel Bilgi Formu Türkiye Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği (TSOY-32) Yeme Tutum Testi (YTT-26)	Adölesanların çoğunluğunun yeterli sağlık okuryazarlık düzeyine ve normal yeme tutumuna sahip olduğu belirtilmiştir. Yaş düzeyi arttıkça sağlık okuryazarlığı ve yeme tutumu puanlarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ders müfredatına sağlık okuryazarlığına yönelik öğretici ve geliştirici konu başlıklarına yer verilmesi ve sağlık okuryazarlığına yönelik öğretici ve geliştirici eğitimler önerilmektedir.

Dülger'in çalışmasında eğitim bir web sitesi tasarlanarak altı modül şeklinde hazırlanmıştır. Hazırlanan modüller; ilk hafta "Modül 1. Adölesan Dönem", ikinci hafta "Modül 2. Sağlık Okuryazarlığı", üçüncü hafta "Modül 3. Beslenme", beşinci hafta "Modül 4. Fiziksel Aktivite", son iki haftaysa "Modül 5. Ne Yediğimi Biliyorum Sağlıklı Besleniyorum" ve "Modül 6. Hareket Et-Mutlu Hisset" uygulanmıştır. Eğitim öncesi öğrencilere ön test uygulanmış ardından beş haftalık eğitim verilmiştir. Verilen eğitimin ardından ikinci test uygulanmıştır. Son iki eğitim modülü de verildikten bir ay sonra son test uygulanmıştır. Dülger'in çalışmasının ikinci değerlendirmesinde müdahale grubunun sağlık okuryazarlığı ve beslenme davranışlarının anlamlı olarak arttığı, egzersiz davranışları puan ortalaması açısından anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Son değerlendirmede müdahale grubunun sağlık okuryazarlığı ve beslenme davranışları puan ortalamalarının kontrol grubuna göre arttığı, egzersiz davranışları açısından anlamlı bir fark olmadığı belirtilmiştir (19). Karabacak'ın yaptığı lisansüstü tez çalışmasında lise öğrencilerinin %30.8'inin sağlık okuryazarlık düzeyi yetersiz bulunmuştur (20). Yulu'nun çalışmasında ise ergenlerin sağlık okuryazarlık düzeylerinin artmasıyla birlikte sağlık tutumu, sağlık algısı ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının da arttığı gözlemlenmiştir (21). Karagözoğlu'nun araştırmasında öğrencilerinin %61.9'unun sağlık okuryazarlık düzeyinin orta düzeyde olduğu ve bu düzeyin artmasıyla sağlık davranışlarının olumlu yönde arttığı belirlenmiştir (22). Özden'in çalışmasında öğrencilerin %45.6'sının e-sağlık okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir (23). Çinkil'in çalışmasında ise öğrencilerin %31.3'ünün yeterli sağlık okuryazarlık düzeyine ve normal yeme tutumuna sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (18).

Üçkuyu'nun çalışması ortaokul öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı düzeyi ve ilişkili etmenleri incelemek amacıyla yapılmıştır. Öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyi yeterli olmadığı belirtilmiştir (24). Yurdakul'un çalışmasında sağlık okuryazarlığı ile sağlığı geliştirme davranışları arasındaki ilişki incelemiştir. Sağlık okuryazarlık düzeylerinin orta düzeyde olduğu ve sağlık okuryazarlık düzeyi arttıkça sağlığı geliştirme davranışlarının da arttığı bulunmuştur (25).

Hemşirelik alanında sağlık okuryazarlığı konusunda ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik yapılan lisansüstü tezler yapılan konu özelliklerine göre üç başlık altında incelenmiş ve ilgili lisansüstü tezler üç başlıkta tartışılmıştır.

Ortaokul Öğrencilerinin Sağlık Okuryazarlık Düzeyi, Etkileyen Etmenler ve İlişkili Faktörler

Hemşirelik alanında ortaokul öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı ve ilişkili faktörlerini inceleyen iki

lisansüstü tez çalışması yer almaktadır. Üçkuyu'nun ortaokul öğrencilerinde sağlık okuryazarlık düzeyi ve ilişkili etmenleri incelemek amacıyla yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyinin yetersiz olduğu saptanmıştır (24). Yurdakul'un çalışmasında ise öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyi orta düzeyde olduğu saptanmıştır. Aynı çalışmada sağlığı geliştirme ölçeğinden aldıkları puanlar yükseldikçe sağlık okuryazarlığı ölçeğinden alınan puanların da yükseldiği bulunmuştur (25). Denктаş'ın Manisa'da yaptığı çalışmada sağlık okuryazarlığı orta düzeyde bulunmuştur (26). Finlandiya'da yapılan bir çalışmada öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyi %60, Litvanya'da yapılan çalışmadaysa öğrencilerin %70.5'inin sağlık okuryazarlığının orta düzeyde olduğu belirtilmiştir (12,13). Literatürde adölesanlarla yapılan çalışmalarda %48 ile %85.6 arasında değişen oranlarda yetersiz sağlık okuryazarlık düzeyinin olduğu saptanmıştır (27-29). İncelenen lisansüstü tez çalışmalarının sağlık okuryazarlık ile ilgili bulguları ulusal ve uluslararası literatürdeki çalışma bulguları ile benzer olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar öğrencilerin özellikle bu konularda sağlık eğitimine ve danışmanlığına ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Her iki çalışmada da sağlık okuryazarlık düzeylerinin yetersiz/orta seviyede olması öğrencilere sağlık okuryazarlığı hakkında verilen eğitimlerin kapsamının artırılması gerekliliğini düşündürmektedir. Aynı zamanda düşük sağlık okuryazarlığına sahip öğrencilerin ebeveynlerinin sağlık okuryazarlığı hakkında bilgilendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca internet ve diğer kaynaklardan doğru ve yeterli bilgiyi edinemedikleri gibi sebeplerden de kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Öğrencilerin sağlık okuryazarlığının düşük olmasında teknolojin de yerinin olduğu düşünülebilir. Okul hemşireleri tarafından sağlık okuryazarlığı düzeyini arttırmak için yapılacak programlarda bu konulara ağırlık verilmesi önerilir.

Lise Öğrencilerinin Sağlık Okuryazarlığı Düzeyi, Etkileyen Etmenler ve İlişkili Faktörler

Lisansüstü hemşirelik alanında lise öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı ve ilişkili faktörlerinin incelendiği beş lisansüstü tez çalışması bulunmaktadır. Lise öğrencileri ile yapılan lisansüstü tezlerde sağlık okuryazarlık düzeyinin %8.3-45.6 arasında değiştiği ve incelenen beş lisansüstü tezin sonuçlarına göre öğrencilerin çoğunluğunun yetersiz, problemlili, sınırlı okuryazarlık düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Kırşan ve Özcan'ın yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin %89'unun yetersiz sağlık okuryazarlık düzeyine sahip olduğu, Şimşek'in çalışmasında öğrencilerin genel sağlık okuryazarlık düzeylerinin yetersiz düzeyde olduğu bulunmuştur (30,31). Ran ve Wang'ın çalışmasındaysa katılımcıların %25.5'inin yetersiz

sağlık okuryazarlık düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir (27). Ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde adölesanların sağlık okuryazarlık düzeyleri arasında benzerlik bulunmaktadır. Benzer sonuçların ortaya çıkmasında eğitim düzeyinin, yaş grubunun benzerliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Sağlık okuryazarlığının artmasıyla birlikte sağlık tutumları, sağlık algısı, sağlıklı yaşam biçimleri, sağlığı geliştirme davranışlarının arttığı bulunmuştur (21,22). Chisolm ve arkadaşları tarafından sağlık okuryazarlık düzeyi ile alkol kullanımı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada sağlık okuryazarlık düzeyi düşük olan ergenlerin alkol kullanım miktarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (32). Ran ve arkadaşları (2018) tarafından yapılan 12-15 yaş arasındaki ergenlerin yaşam kalitesi ile sağlık okuryazarlık düzeyi arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada sağlık okuryazarlık düzeyi düşük olan ergenlerin yaşam kalitesi puan ortalamasının daha düşük olduğu bildirilmiştir (27). Öztürk ve Alkaya'nın (2020) çalışma bulguları sağlık okuryazarlığı ile sağlığı geliştirme davranışları arasında pozitif ilişki olduğunu; adölesanların sağlık okuryazarlığı arttıkça sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının arttığını göstermiştir (17). Park ve arkadaşları sağlık okuryazarlığı düşük olan lise öğrencilerinin sağlıksız beslendiğini, fazla kilolu olduğunu ve daha fazla riskli davranışlara katılma eğilimli olduğunu bulmuştur (29). Çalışmaya dahil edilen lisansüstü tezler incelendiğinde çalışmalarının bulguları literatür bilgileriyle aynı doğrultudadır. Adölesanların sağlık okuryazarlığının sağlık tutumlarını, sağlık algısını, sağlıklı yaşam biçimi ve sağlığı geliştirme davranışlarını olumlu etkilediği görülmektedir. Eğitim kurumları; sağlık okuryazarlığı yükseltmek için adölesanların temel okuryazarlık becerilerin geliştirilmesinde yeterli donanım sistemleri oluşturabilirler. Bu nedenle adölesanların sağlık okuryazarlık düzeylerinin artırılması için çaba gösterilmelidir. Öğrencilere ve ebeveynlerine yönelik sağlık okuryazarlığı ve sağlıklı yaşam biçimi davranışları, sağlık algısı ve tutumları ile ilgili verilecek eğitimlerin öğrencilerin bu davranış, algı ve tutumlarını geliştirmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Öğrencilere Verilen Eğitimin Sağlık Okuryazarlık Davranışlarına Etkisi

Yapılan deneysel çalışmada, web tabanlı verilen eğitim programı sonrası müdahale grubunun sağlık okuryazarlığı puan ortalamalarının kontrol grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde arttığı bulunmuştur. Bu sonuç sağlık okuryazarlığı temelli web tabanlı eğitim programının sağlık okuryazarlık düzeylerini yükseltmede etkili bir yöntem olduğunu göstermektedir (19). Adölesanlarda sağlık okuryazarlığını yükseltmeye yönelik Buhr ve arkadaşları tarafından yapılan bir müdahale çalışmasında, okul hemşireleri tarafından 9-

12 ay boyunca okullarda verilen hem temel bakım hem de sağlık eğitiminden sonra düşük ve orta sağlık okuryazarlık düzeyine sahip bireylerin oranı %17.9'dan %14.9'a düştüğü saptanmıştır (32). Başka bir çalışmada hemşirelik öğrencilerine yönelik teorik eğitim sonrası sağlık okuryazarlık düzeyinin arttığı görülmüştür (11). Adölesanların e-sağlık okuryazarlık düzeylerini arttırmaya yönelik yapılan web tabanlı eğitim çalışmasında, katılımcıların e-sağlık okuryazarlık düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir (33). Sağlık okuryazarlığının geliştirilmesinde sağlık eğitiminin etkili bir yöntem olduğu düşünülmektedir (11). Adölesanların beslenme davranışlarını geliştirmeye yönelik gerçekleştirilen bir müdahale çalışmasında, adölesanların sağlık geliştirme eğilimlerine web tabanlı sağlık eğitimi ve danışmanlığın etkisi araştırılmış, bunun sonucunda müdahale sonrasında adölesanların beslenme alışkanlıklarında olumlu bir değişim gözlemlenmiştir (33). Shapu ve arkadaşları tarafından yapılan bir çalışmada adölesanlara verilen sağlık eğitimlerinin, sağlıklı beslenme, bilgi, tutum ve uygulamalarını önemli ölçüde geliştirdiği bulunmuştur (34). Yapılan çalışmaların sonucunda verilen eğitimin etkili olduğu ve eğitim sonrası sağlık okuryazarlık düzeyi değerlendirildiğinde eğitimin hedefine ulaştığı görülmektedir. Dülger'e ait incelenen lisansüstü tez çalışmasının bulguları literatür bilgileriyle örtüşmektedir. Sağlık okuryazarlığı temelli web tabanlı eğitimle birlikte öğrencilerin beslenme davranışı puan ortalamaları artmıştır (19). Tüm bu sonuçlardan dolayı adölesan dönemde sağlık okuryazarlık düzeyini yükseltmeye yönelik müdahale çalışmalarının artırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Hemşireler, adölesanlara sağlık eğitimi ve danışmanlık hizmetleri sunarak sağlık okuryazarlığının geliştirilmesine önemli katkılar sağlayabilirler. Sağlık okuryazarlık düzeyini yükseltmede hemşirelerin eğitici, danışman ve araştırmacı rolünün de adölesanlara rehber olabileceği düşünülebilir.

Hemşirelik alanında ortaokul ve lise öğrencileri ile sağlık okuryazarlığına yönelik yapılan lisansüstü tez çalışmalarının incelenmesi sonucunda; az sayıda çalışmanın yapıldığı, lisansüstü tezlerin büyük çoğunluğunun yüksek lisans, bir tanesinin doktora tezi olduğu, öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeylerinin genel olarak orta düzeyde olduğu ve/veya yeterli olmadığı saptanmıştır. Öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyleri arttıkça, sağlık tutumları, sağlık algıları ve sağlıklı yaşam biçimi davranışları da olumlu yönde artmaktadır.

– Yüksek lisansta daha çok tanımlayıcı-ilişki arayıcı-kesitsel çalışma olduğu, doktora çalışmasının ise deneysel türde yapıldığı görülmüştür.

- Lisansüstü tezlerin daha çok hemşirelik ana bilim alanında; lise öğrencileri ile yapıldığı gözlenmiştir.
- Sadece bir çalışmada eğitim verilip sonucu gözlenmiştir.

Lisansüstü tezlerin incelenmesiyle ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda;

- Bir doktora tezinde verilen eğitimin öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyini arttırdığı görülmüştür. Bu nedenle okullarda planlanacak yeni eğitimlerle öğrencilerin genel sağlık okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi önemlidir.

Okul hemşireleri tarafından sağlık okuryazarlığı ve sağlığı geliştirme programları düzenlenmelidir. Adölesanlarda sağlık okuryazarlığının geliştirilmesi ve sağlıklı yaşam biçimi davranışların kazandırılması amacıyla, okul hemşireleri öncü bir rol üstlenmeli; eğitim kurumlarında eğitici, danışman ve araştırmacı rollerini etkin bir şekilde yerine getirmelidir. Adölesanların sağlık okuryazarlık düzeylerini arttırmaya ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının geliştirmeye odaklanan çeşitli müdahalelerin etkinliğini değerlendiren daha fazla deneysel çalışmalar planlanmalıdır.

Çatışma Beyanı: Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oran Beyanı: Fikir/Kavram: İÜ, EA; Tasarım: İÜ, EA; Denetleme/Danışmanlık: EA; Veri Toplama ve/veya İşleme: İÜ, EA; Analiz ve/veya Yorum: İÜ, EA; Kaynak Taraması: İÜ,EA; Makalenin Yazımı: İÜ, EA; Eleştirel İnceleme: EA; Kaynaklar: İÜ, EA.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için hiçbir kurum ya da kişiden finansal destek alınmamıştır.

KAYNAKLAR

1. World Health Organization (WHO). World Health Statistic 2013. Erişim tarihi: 09.01.2024: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564588>.
2. Quaglio G, Sørensen K, Rübig P, Bertinato L, et al. Accelerating the health literacy agenda in Europe. *Health Promot Int*. 2017;32(6):1074-1080.
3. Cajita MI, Denhaerynck K, Dobbels F, et al. Health literacy in heart transplantation: Prevalence, correlates and associations with health behaviors-Findings from the international bright study. *J Heart Lung Transplant*. 2017;36(3):272-279.
4. Barbara Summers M, Joanne Watson M. Educating nursing students about health literacy: From the classroom to the patient bedside. *OJIN*. 2010;15(3):1E.
5. Çopurlar Kendir C, Kartal M. What is Health Literacy? How to measure it? Why is it important? *Turkish J Fam Med Primary Care*. 2016;10(1):40-45.
6. Aronis KN, Edgar B, Lin W, Martins MAP, Paasche-Orlow MK, Magnani JW. Health literacy and atrial fibrillation: Relevance and future directions for patient-centred care. *Eur Cardiol*. 2017;12(1):52-57.
7. Mayer G, Villaire M. Health literacy: An opportunity for nurses to lead by example. *Nurs Outlook*. 201;59(2):59-60.
8. Masoompour M, Targari B, Ghazanfari Z. Investigating the relationship between health literacy, self-efficacy, and self-care behaviors in patients with diabetes. *Int J Evid Based Healthc*. 2017;7(3):17-25.
9. Ghanbari S, Ramezankhani A, Montazeri A, Mehrabi Y. Health Literacy Measure for Adolescents (HELMA): Development and psychometric properties. *PLoS One*. 2016;11(2):e0149202
10. Sağlık Okuryazarlığı Becerileri Etkinlik Kitabı. Ankara. MEB, 2023. [güncellenmiş 24.05.2024]. Erişim: <https://ogmmateryal.eba.gov.tr/kitap/okuryazarlik-becerileri/saglik-okuryazarligi/saglik-okuryazarligi.pdf>.
11. Akca A, Ayaz-Alkaya S. Effectiveness of health literacy education for nursing students: A randomized controlled trial. *Int J Nurs Pract*. 2021;27(5):e12981.
12. Paakkari L, Torppa M, Välimaa R, Villberg J, Ojala K, Tynjälä J. Health asset profiles and health indicators among 13-and 15-year-old adolescents. *Int J Public Health*. 2019;64(9):1301-1311.
13. Sukys S, Trinkuniene L, Tilindiene I. Subjective health literacy among school-aged children: First evidence from Lithuania. *Int J Environ Res Public Health*. 2019;16(18):3397.
14. Çınar S, Ay A, Boztepe H. Çocuk sağlığı ve sağlık okuryazarlığı. *Sağlıkta Performans ve Kalite Derg*. 2018;14(2):25-39.
15. Ayaz-Alkaya S, Kulakçı-Altıntaş H. Nutrition-exercise behaviors, health literacy level, and related factors in adolescents in Turkey. *J Sch Health*. 2021;91(8):625-631.
16. Ceylan D, Akan-Celen F, Özkan S, Aycan Z. Promoting adolescent health: Health literacy, self-efficacy and internet use. *Turk J Pediatr*. 2022;64(1):110-121
17. Öztürk FO, Ayaz-Alkaya S. Health literacy and health promotion behaviors of adolescents in Turkey. *J Pediatr Nurs*. 2020;54:e31-e35.
18. Çinkil Z. Adölesanların sağlık okuryazarlığı düzeyleri ile yeme tutumları arasındaki ilişki (tez). Ordu. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü; 2022.
19. Dülger H. Adölesan dönemde sağlık okuryazarlığı temelli web tabanlı eğitimin beslenme ve egzersiz davranışlarına etkisi (tez). Bartın. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2021.
20. Karabacak F. Lise Öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı (tez). Ankara. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2019.
21. Yulu N. Ergenlerin sağlık okuryazarlığı ile sağlık algısı, tutumu ve sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi (tez). Ankara. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2020.
22. Karagözoğlu M. Adölesanlarda sağlık okuryazarlığı ile sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasındaki ilişkinin belirlenmesi (tez). İstanbul. Bezmialem Vakıf Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2021.
23. Özden S. Çorum il merkezinde lise son sınıf öğrencilerinde e-sağlık okuryazarlığı düzeyi ve seçilmiş sağlık davranışları (tez). Çorum. Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2021.
24. Üçkuyu N. Ortaokul öğrencilerinde sağlık okuryazarlığı düzeyi ve etkili etmenler (tez). İzmir. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2020.
25. Yurdakul S. Erken adölesanlarda sağlık okuryazarlığının sağlığı geliştirme davranışları ile ilişkisi (tez). Konya. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2021.
26. Denkaş K. Kırsal kesimde ilköğretim son sınıf öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı ve e-sağlık okuryazarlığı (tez). Manisa. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2019.

27. Ran M, Peng L, Liu Q, Pender M, He F, Wang H. The association between quality of life (QOL) and health literacy among junior middle school students: A cross-sectional study. *BMC Public Health*. 2018;18(1):1183.
28. Koçak K. Ergenlerde sağlık okuryazarlığı ile riskli sağlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mevlana Tıp Bilimleri*. 2022;2(3):112-119.
29. Park A, Eckert TL, Zaso MJ, Scott-Sheldon LA, et al. Associations between health literacy and health behaviors among urban high school students. *J Sch Health*. 2017;87(12):885-893.
30. Kırşan M, Özcan BA. Adölesanlarda sağlık okuryazarlığı ve beslenme okuryazarlığının diyet kalitesine etkisi. *Avrupa Bilim Teknoloji Derg*. 2021;(27):532-538.
31. Şimşek T. Kayseri ilindeki lise öğrencilerinin sağlık okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi ve etkileyen faktörlerin saptanması. *Sağlık Bilimlerinde Eğitim Derg*. 2019;2(1):43-52.
32. Chisolm DJ, Manganello JA, Kelleher KJ, Marshal MP. Health literacy, alcohol expectancies, and alcohol use behaviors in teens. *Patient Educ Couns*. 2014;97(2):291-296.
33. Coşkun S, Güvenç G, Bebiş H. Effectiveness of web-based health education and consultation on health promotion behaviors of adolescents. *Gulhane Med JI*. 2020;61(4):139-146.
34. Charles Shapu R, Ismail S, Ahmad N, Lim PY, Abubakar Njodi I. Systematic review: Effect of health education intervention on improving knowledge, attitudes and practices of adolescents on malnutrition. *Nutrients*. 2020;12(8):2426.